

**Türk Aile Kültüründe Dinin Değişimi: Akdeniz Köyünde Evlilik Değerleri Üzerine
Uygulamalı Bir Araştırma**

Change of Religion in Turkish Family Culture: An Applied Research on Marriage Values in the
Mediterranean Village

Şaban ERDİÇ

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
Associate Professor, Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology
Department of Sociology of Religion
Sivas/Türkiye
serdic07@hotmail.com | orcid.org/0000-0001-9453-2072

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 20 Eylül / September 2022

Kabul Tarihi | Accepted: 19 Ekim / October 2022

Yayın Tarihi | Published: 20 Aralık / December 2022

Atıf | Cite as: Şaban Erdiç, “Türk Aile Kültüründe Dinin Değişimi: Akdeniz Köyünde Evlilik Değerleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49 (Aralık 2022/2), 167-183.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Suleyman Demirel University Faculty of Theology Isparta/Turkey

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd>

Mail: ilahiyatdergisi@sdu.edu.tr

Türk Aile Kültüründe Dinin Değişimi: Akdeniz Köyünde Evlilik Değerleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma

Öz

Türk köyü modernleşme yanı sıra küreselleşmenin yaydığı yeni tüketim alışkanlıkları ile bugün önemli bir değişim süreci içinde bulunmaktadır. Bu gelişmeler orada davranışın yaslandığı kalıplar, roller, statüler, kurumsal ilişkiler ve nihayet kültür bağlamındaki basit bir değişimin çok ötesinde gündelik hayatın danışma çevresini yeniden inşa etmeye yönelen bir zihniyet dönüşümü yaratmıştır. Bu değişimler yaşanırken köyde aile de gerek dayandığı epistemolojik temeller gerekse bunların ürettiği ilişkiler bakımından hızlı bir şekilde yeni bir gerçeklik ve grup tasarımına doğru yol almıştır. Bir dinî toplumsallaşma alanı ve aynı zamanda evrensel tabii dinî grup olma niteliği devam etmekle birlikte aile bu tarihsel bağlam içinde din ile ilgili rollerinden bir kısmını ya öteki seküler alanlarla paylaşmak ya da onlara devretmek durumunda kalmıştır. Bu genel problem çevresi ve sayılılarla makale, bir Akdeniz köyü olan Yuva'daki evlilik folkloru üzerinden Türk aile kültüründe dinin değişimini incelemiştir. Çalışma belli bir tarihi, coğrafi, sosyoekonomik ve kültürel çevre ile bağlantılı ve belirtilen sınırlılık içinde Yuva köyündeki dinî değişimi bazı kavramsallaştırmalar yardımıyla anlama ve açıklama amacı gütmektedir. Makale Yuva'da dinî değişimin tarihsel ve epistemolojik arka planına inmeye çalışmış ve bu değişimi tetikleyen bilinç düzeylerinin hangi sosyoekonomik, kültürel gelişmelerle bağlantılı olabileceğini sorunsallaştırmıştır. Bu yönüyle araştırma literatürdeki çalışmalardan kavramsal, kuramsal ve metodolojik bakımlardan önemli ölçüde farklılaşmıştır. Literatürde kırsal Türkiye'deki dinsel değişim genel makro değişimin bir sonucu olarak görülmüş ve araştırmacılar tarafından önceden tayin edilmiş birtakım kavramlar altında modernleşmeyi açıklayan bir perspektifle ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebeple söz konusu değişim bu çalışmalarda bireyi, onun bilinç düzeyini, gerçekliğin arka planını göz ardı eden ve doğal olarak doğrusal ilerleyen bir modernleşme modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Nitel bir yöntem dâhilinde ele alınan bu çalışma ise bir örnek olay araştırması olarak planlanmıştır. Araştırma verileri katılımlı gözlem ve farklı yaş, eğitim, meslek kategorilerine mensup katılımcılarla yapılan mülakatlar ile elde edilmiştir. Makale mikro sosyolojik bir bakış açısından hareketle Yuva köyünde dinsel değişimin gelenek, modernleşme ve kiteselleşme bağlamlarında bireylerin farklı kurumsal etkileşimleri ile şekillendiği hipotezlerini merkeze alarak olgu merkezli, tarihsel ve fenomenolojik bir çözümleme sunmuştur. Ulaşılan bulgulara göre Yuva uzunca bir gelenekleşme süreci sonrası 1970'lerden itibaren kasabalaşma sürecine girmiştir. Bu tarihsel bağlamda ziraileşme, teknolojileşme, bürokratikleşme gibi yeni kurumsal ilişkilerin yaydığı bilinç düzeyleri daha genç üyelerde evlilikle ilgili değerlerin dini çevresinin sorgulanması yönünde yeni etkileşim ağları yaratırken çoğunlukla topluluğun daha yaşlı üyeleri arasında söz konusu değerlerle ilgili dinsel çeşitliliğin artması yönünde bir tepkiselliğe sebep olmuştur. Ancak bu modernleşme ilişkileri 2000'li yılların başında yeni ve daha sistemli bir iktisadileşme yaratmış ve takip eden yıllardaki okullaşma ve kentleşme köyde

kitleselleşmenin yaygınlaşmasını tetiklemiştir. Yuva’da yeni bir zihniyet dönüşümü anlamına gelen bu gelişmeler köydeki genel toplumsal ilişkilerin ve ortak mirasın danışma çevresini çok büyük ölçüde geleneksel çevresinden seküler alanlara kaydıracağı gibi evlilikle ilgili değerler konusunda da dinin mevkiini tahrip etmiştir. Bugün Yuva’da evlilikle ilgili uygulamalarda din çok büyük ölçüde gelenekteki merkezi rolünü yitirmiş ve sembolik bir değere dönüştürülmüştür. Daha az oranda ise din bu törenlerde görünür kılınmaya çalışılmışsa da postmodern toplumun haz, eğlence ve tüketim değerleri etrafında yeni bir kalıba daha sokulmuştur. Fakat bütün bunlarla birlikte kültürel belleğin zaman ve mekân bağlamında veya grup kimliği etrafındaki hatırlatmaları ile din evlilikle ilgili değerlerde şu ya da bu şekilde izlerini sürdürmeye de devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Türk aile kültürü, Dinsel değişim, Yuva, Akdeniz köyü, Evlilik değerleri.

Change of Religion in Turkish Family Culture: An Applied Research on Marriage Values in the Mediterranean Village

Abstract

The Turkish village is in a process of change today with the new consumption habits spread by globalization as well as modernization. These developments have created a mentality transformation that tends to reconstruct the consultation environment of daily life beyond a simple change in the context of roles, statuses, institutional relations and finally culture. While these changes were taking place, the family in the village quickly moved towards a new reality and group design in terms of both the epistemological foundations on which it was based and the relations they produced. Although it continues to be a religious socialization area and at the same time a universal natural religious group, the family has had to either share or transfer some of its religious roles to other secular areas in this historical context. With these general assumptions, the article examined the change of religion in Turkish family culture through marriage values in Yuva, a Mediterranean village. The study aims to understand and explain the religious change in Yuva Village in connection with a certain historical, geographical, socioeconomic and cultural environment with the help of some conceptualizations. The article tried to go down to the historical and epistemological background of religious change in Yuva and problematized which socioeconomic and cultural developments might be related to the consciousness levels that triggered this change. In this respect, the research differed significantly from the studies in the literature in terms of conceptual, theoretical and methodological aspects. In the literature, religious change in rural Turkey has been seen as a result of general macro change and has been tried to be put forward with a perspective explaining modernization under some pre-determined concepts by researchers. For this reason, the change in question has been handled in these studies within the framework of a modernization model that ignores the individual, his level of consciousness, the background of reality and naturally progresses linearly. The study, which was handled within a qualitative method, was planned as a case study. The research data were obtained through

participatory observation and interviews with participants from different age, education and occupation categories. From a micro-sociological point of view, the article presents a fact-centered, historical and phenomenological analysis by centering the hypotheses that religious change in Yuva Village is shaped by the different institutional interactions of individuals in the context of tradition, modernization and massification. According to the findings, Yuva has entered the process of becoming a town since the 1970s, after a long process of becoming a tradition. However, these modernization relations created a new and more systematic economicization at the beginning of the 2000s, and the schooling and urbanization in the following years triggered the spread of massification in the village. These developments, which mean a new mentality transformation in Yuva, have not only shifted the counseling circle of general social relations in the village to a great extent from the traditional environment to secular ones, but also destroyed the position of religion in terms of marriage-related values. However, with all this, the cultural memory's reminders in the context of time and space or around group identity religion continues to trace its traces in one way or another in the values related to marriage in Yuva.

Keywords: Sociology of religion, Turkish family culture, Religious change, Yuva, Mediterranean village, Marriage values.

Giriş

Avrupa'da aydınlanma ve devrimlerin toplumsal alanda yarattığı değişimler 19 ve 20. yüzyılın ortalarına kadar ağırlıklı bir şekilde basit-karmaşık, mekanik-organik, cemaat-cemiyet, geleneksel-modern dikotomileri yoluyla evrimci ve natüralistik modellemeler üzerinden açıklanmıştır. Bu Avrupa merkezli büyük anlatı geleneği Cumhuriyet ile birlikte modern Türkiye'de "modernleşme", "yapı", "sistem", bunlara göre kısmen de "çatışma" kavramları üzerinden entelektüel bir karşılık bulmuş ve köy ailesi üzerine yüzyılın sonuna kadar gittikçe artan makro çözümleme biçimlerini etkilemiştir.¹ Öte yandan kökenleri 19. yüzyıla dayanmakla birlikte Avrupa'da geçtiğimiz yüzyılda yeni hümanistik perspektifler ortaya çıkmış ve birey odaklı bu yeni okuma biçimleri bugün Türk toplumunun bütün kültürel miras, ortak deneyim ve birikimi yanında tarihsel bir süreklilik içinde Türk ailesini anlamak açısından da yeni ve zengin olanaklar yaratmıştır.

Belirtilen bu kuramsal görüntü yanında Türk ailesi son çeyrek asırla karşılaştırılsa bile bugün davranış örüntüleri, kurumsal işlevleri, ilişkileri, üyelerinin rol ve statüleri bağlamında önemli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır.² Böyle olunca tabii dinî bir grup olarak ailede³ dinin; üyelerin her bakımdan kendisini evinde hissedeceği bir değer mekanizmasını inşa etme, bunlara meşruiyet

¹ bk. Sadri Aran, *Evedik Köyü* (İstanbul: Sinan Basımevi, 1938); İbrahim Yasa, *Sindel Köyü'nün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı* (Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1960); İbrahim Yasa, *Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969); Ahmet Tuğaç vd., *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-1* (Ankara: y.y., 1970).

² Nurşen Adak, "Toplumun Temel Yapı Taşı Aile", *Kurumlara Sosyolojik Bakış*, ed. Sevinç Güçlü (İstanbul: Birey Yayıncılık, 2005), 82-87.

³ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995), 93-116.

kazandırma ve bu değerleri koruma konusunda gelenekte oynadığı yaşamsal rolün⁴ modernleşme enstrümanları ve yeni tüketim toplumu bağlamsallığında yeni formlar kazanmış olmasını beklemek zor değildir.

Yukarıdaki paragraflarda bir anlamda teorik ve pratik gerekçeleri ortaya konmuş bu çalışma genel değişime paralel olarak Türk aile kültüründe geniş toplulukçu değersel ilişkilerden dar toplumcu çıkarsal ilişkilere, zaman zaman da bunlar arasında iç içeliğe yönelen bir değişim yaşandığı ve aynı zamanda din ile ilişkilerde bu yeni epistemik ve etkileşimsel tarihi çevrenin yeni sembolik evrenler açığa çıkardığı sayılıştından hareket etmiştir. Çalışmada buradaki değişimlerin salt makro sosyolojik olmaktan çok, gündelik hayatta bireye geniş hareket imkânı tanıyan mikro sosyolojik bir düzlemde şekillendiği varsayılmıştır. Bunların daha pratik karşılığı olarak denilebilir ki ailede din elbette modernleşme sürecinin kimlikler üzerindeki empoze edici, yerine göre tehditkâr tavrının yol açtığı yeni sosyolojide gelenekteki otoritesinin önemli bir kısmını seküler çevre ile paylaşmak zorunda kalmış; ancak şartlar ve görüntü ne olursa olsun yine de kültürün hatırlatıcı karakteri vasıtasıyla üyeler bu modern alacakaranlıkta kutsalla iletişime geçmenin bir yolunu bulmuşlardır.

Aile kurumsal ilişkileri ve işlevleri⁵ bağlamında din ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca aile doğum, sünnet, ölüm gibi geçiş merasimleri çerçevesinde de geniş dini-kültürel bir birikime sahiptir. Bu çalışmada ailede yine bir geçiş töreni olarak kabul edilen evliliğe dair farklı aşamalarda kurumsallaşan folklorun dinle ilişkisine odaklanılmış ve bu ilişkiler üzerinden Antalya'nın Elmalı ilçesine bağlı Yuva Mahallesi/köyü⁶ örnekleminde, Türk aile kültüründe dinin değişimi konu edilmiştir. Araştırmadaki temel hedef, topluluk ilişkilerinde her bakımdan üretken bir güç ve statüye sahip olan dinin tarihsel bağlamda evlilik folkloru ile kurduğu farklı ilişkileri kendi sosyal, kültürel bagajı içinde yeniden anlamlandırmaktır. Bu çerçevede çalışmanın ana problematiğini Türk köyünde evlilik kültürü ölçeğinde ailede dinin yeniden tanımlanmasını gündeme getiren tarihi, sosyoekonomik, kültürel ve epistemolojik bileşenlerin neler olduğu sorusu oluşturmuştur. Ancak yukarıda araştırmanın kabulleri (assumptions) bağlamında da işaret edildiği gibi bu çalışmada Türk köyünde evlilik özelinde oluşmuş değerlere ve bu çerçevede dinin oradaki yeni pozisyonuna -literatürden farklı bir şekilde- sosyokültürel yapının genel karakteristikleri üzerinden bakmak yerine bireyin toplum ve kültürle karşılıklı etkileşimi çerçevesinde yaklaşmıştır. Dolayısıyla bu mikro sosyolojik bakış açısı araştırma sahasında bireylerin dini deneyim ve tecrübeleri ile ailenin yeni toplumsallaşma sahaları, kitle kültürü, sosyal ve ekonomik gelişmeler arasında diyalektik ilişkiler olduğu hipotezleri üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede bir “örnek olay araştırması” olarak planlanan çalışmanın verileri katılımlı gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakatlarla toplanmış ve bunlar olgu merkezli tarihsel fenomenolojik bir

---

⁴ Peter L. Berger, *The Social Reality of Religion* (Middlesex: Penguin Books, 1973), 13-60.

⁵ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş* (Ankara: Feryal Matbaası, 1995), 119-122.

⁶ Yuva 1972 yılına kadar köy, bu tarihten 2014 yılına kadar belediye kanununa tabi idari bir yapı içinde kasaba statüsünde yönetilmiştir. 30 Mart 2014 yılındaki mahalli idareler seçimi ile Yuva, “mahalle” statüsüne geçmiştir. Yaygın bilinen mahalleden farklı bir şekilde sosyoekonomik, kültürel özgünlüğüne vurgu yapmak için bu çalışmada Yuva'dan “köy” olarak söz edilmiştir.

çözümlemeye tabi tutulmuştur. Bu yönüyle araştırma postmodern toplumun yeni değer mekanizmaları etrafında kırsal Türkiye’de dinsel değişimi aile folkloru üzerinden incelemek bakımından literatüre farklı bir katkı sunabilir.

1. Dinsel Değişimin Morfolojisi: Yuva Köyünde Tarihî, Coğrafi, Sosyoekonomik ve Kültürel Çevre

Şimdilik küreselleşmenin ulusal sınırları aşındıran ve bir bakıma kültürel homojenleşmeyi artırıcı etkileri⁷ bir tarafa, toplumların kültürel birikim ve gerçekliklerinin anlaşılması öncelikle onların anlamlı bir nüfus etrafında sınırları belirlenmiş coğrafyaları ile burada ortaklaşa inşa ettikleri sosyal, ekonomik ve kültürel geçmiş hakkında veriler saklayan tarihsel bağlamı gözden geçirmeye bağlıdır. Çünkü bellek bugüne ilişkin deneyimleri büyük ölçüde geçmiş hakkındaki bilgilere dayandırır ve günümüz dünyasını geçmişin olayları ve nesnelere nedensellik ilişkileri içindeki bir bağlamda değerlendirir.⁸ Bu sebeple öncelikli olarak araştırma sahasında bilginin sosyal morfolojik çevresi ile ilgili bazı gözlemlere yer vermek gerekli olabilir.

Yuva köyü Antik dönemde Lycia (Likya), Beylikler döneminde Teke-eli olarak bilinen bölge sınırları içindedir. Yuva’nın Türk tarihindeki ilk yerleşimi, bölgenin 1207 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedilmesinin ardından -civardaki Salur, Eymür, Bayındır, Kınık gibi köy isimlerinin de işaret ettiği gibi- çoğunlukla Üçoklardan olmak üzere buraya gelen Türk boyları ile şekillenmiştir.⁹ Köyün Yuva (Yıva) olarak isimlendirilmesinin de yine bu Türk zümrelerin yurt tuttıkları bu alana kendi boylarının ismini vermesiyle ortaya çıktığı söylenebilir.¹⁰ Tahrir ve tapu defterlerine dayanılarak yapılan tespitlerde köyden XVI. yüzyılda Yıva¹¹, Evliya Çelebi’nin Seyahatname’sinde¹² “Sibeğ dağı dibinde yüz evli, bir camili serbest zeamettir” bilgisiyle Yuvalı köyü olarak söz edilmiştir.

Köy bugün doğudan Elmalı, güneydoğudan Kumluca ve Finike, Güneyden Demre ve Kaş, batıdan Fethiye ile kuzeyden Gölhisar ilçelerinin çevrelediği bir coğrafyada bulunmaktadır. Doğu tarafından Elmalı’ya 20, Antalya’ya 130 km uzaklıkta, adı geçen öteki kıyı ilçelerden 70-90 km daha iç bölgede, Akdeniz geçiş iklimi ve 1050 metrelik rakımıyla Batı Torosların ucunda yer alan Yuva köyünün bu turizm ve narenciye merkezleriyle arasında yüksek dağlar, vadiler, geniş ovalar, göller ve göl yatakları bulunmaktadır. Arazi şekilleri sebebiyle Yuva diğer şehirlerle ulaşımını doğu tarafından kurabilmiştir. Bununla birlikte ana yollara uzak bir yerleşim görüntüsü vermesine rağmen konumu, sosyal ve ekonomik sebeplerle kentle ilişkisinin sürekliliği, kitle iletişimi ile ilişkisi dikkate

⁷ Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016), 44-54.

⁸ Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, çev. Alâeddin Şenel (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 9.

⁹ Şehabeddin Tekindağ, “Teke-eli ve Teke-Oğulları”, *Tarih Enstitüsü Dergisi* sayı 7-8’den ayrı basım (1977), 55-56.

¹⁰ Hilmi Göktürk, *Anadolu’da Oğuz Boyları* (İstanbul: Türk Dünyası Yayınları, 1979), 37.

¹¹ *Türkiye’de Meskun Yerler Klavuzu* (Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1947), 1168.

¹² Evliya Çelebi, *Seyahatname* (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1985), 19.

alındığında Yuva'nın "açık/uydu köy",¹³ yerleşim biçimi bakımından da "toplu köy"¹⁴ karakterinin bütün özelliklerini gösterdiği ifade edilebilir.

Yuva 20250 dekarlık genel bir yüzölçümünün 18500 dekarını tarımsal faaliyet alanı olarak kullanmaktadır.¹⁵ Halk 1970'lere kadar yaylak-kışlak düzeninde yarı göçebe hayvancılık ve kuru tarıma dayalı bir ekonomi yürütmüştür. Karagöl yatağının bir kısmından topraklandırma fonunca topraksız köylülere toprak verilmesi, 1972 yılında belediyenin kurulması ile kasaba statüsünü elde etmesi, tarım kredi ve toprak-su kooperatiflerinin kurulması ardından köyün sosyoekonomik hayatında önemli değişimler yaşanmış; traktör başta olmak üzere diğer tarım ekipmanları ve oldukça yaygınlaşan meyvecilik modernleşmenin etkisinde Yuva'da "teknolojileşme", "ziraileşme" bağlamında yeni bir bilinç düzeyi inşa etmeye başlamıştır. Büyük oranda sulu tarıma geçilmesiyle 1980'li yılların sonunda önce açık alanlarda başlayan sebzeçilik, devlet destekleriyle 1990'lı yıllardan itibaren gittikçe artan şekilde seracılığa taşınmıştır. Tarımsal birim alandan elde edilen gelirin bu şekilde artması ve bu arada ahır hayvancılığından daha teknik ve geniş çaplı açık besi hayvancılığına geçiş 2000'li yıllar boyunca Yuva'da yeni bir "iktisadileşme" süreci ortaya çıkarmıştır.

Yuva idari teşkilat olarak 1972'den 2014 yılındaki mahalli idareler genel seçimine kadar bir belediye ve dört mahalli birimle yönetilmiştir. Bu tarihte Antalya sınırları içindeki ilçelerin büyükşehir belediyesine bağlanmasıyla Yuva, mahalle statüsüne düşmüştür. Özellikle bu yıllarda köyde tarım, hayvancılık, ticaret ve inşaat sektörlerinde küçük ölçekli bir işbölümü ve uzmanlaşma yanı sıra düğün salonu, parklar, mesire alanları ve kahvehaneler ile hem serbest zaman mekânları hem de yeni tüketim alanları göze çarpmıştır. Bu arada ilköğretim başta olmak üzere halk kütüphanesi, belediye faaliyetleri, sağlık ocağı, karakol, ziraat teknisyenliği, veterinerlik hizmetleri, PTT, kooperatif ve dernekler, siyasi parti belde teşkilatları topluluğun bürokratik katılımı ve modernleşmeyle ilgili yeni bir zihniyetin inşasında etkili kamusal ajanlar olmuştur. Dolayısıyla bütün bu ajanlar bu yıllarda köyde, gelenekte olduğundan daha farklı bir anlam seti üzerinde "bürokratikleşme" olarak tanımlanabilecek yeni ilişki ağları yaratmış, her bakımdan ortak kadere dayalı doğal dayanışma disiplinini işbölümüne bağlı bir tercih ilişkisine yönlendirmiştir.

Yuva köyünde dinsel değişimi etkileyen epistemolojik bileşenlerden biri olarak oradaki sosyokültürel birikime de dikkat çekilmelidir. 1970'lere kadar Yuva'da sosyal ilişkiler tamamen topluluk değerlerinin üstünlüğü ile karakterize edilebilecek cemaat ilişkileri bağlamında şekillenmiştir. Bu yıllarda köyde eğitim, ekonomi, teknoloji, bürokrasi, iletişim ve ulaşım alanlarında modernleşme eğilimleri daha canlı olarak kendisini göstermeye başlamışsa da yüzyılın başına kadar gündelik hayat kimi iç içe görüntülerle belirgin şekilde geleneksel referans çevresi etrafında şekillenmeye devam etmiştir.

¹³ Ünver Günay, *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat* (İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999), 56.

¹⁴ Orhan Türkoğlan, *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları* (İstanbul: Dede Korkut Yayınları, 1977), 108; Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Köy Sosyolojisi* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969), 58.

¹⁵ Rakamlar Elmalı ilçe tarım müdürlüğü 1999 tarımsal yapı ve çalışma raporundan alınmıştır.

Yuva'da 1928 yılında ilkokul, 1979 yılında da bir ortaokul açılmıştır. 1993'te ise bir halk kütüphanesi kurulmuştur. 2000 yılı sağlık ocağı ETF (ev halkı tespit fişi) kayıtlarına göre 2510 nüfusa sahip köyde lise mezunlarının oranı %5.7, yüksekokul ve üniversite mezunu olanların oranı ise %1.4'tür. Lise eğitiminin temel eğitime dâhil edilmesiyle 8 yıllık zorunlu eğitimin 12 yıla çıkması, ön lisans ve lisans eğitim olanaklarının artması, kentsel değerlerin yayılması, kitle iletişimi ve kısaca yeni kimlik denklemleri içinde her alanda dönüşmeye başlayan bilincin dayandığı yeni epistemoloji ile köydeki genç nüfus farklı bir zaman, mekân, grup deneyimi arzusunda zihnen olduğu gibi fiziken de kente doğru bir yönelime girmiştir. Nitekim 2013 yılından sonra Yuva'nın nüfusu anlamlı bir şekilde düşerken 2015 yılında 2320'ye, 2021'de ise 2169'a gerilemiştir.¹⁶ Bu durum demografik bir gelişmeden daha fazla köyün okullaşma ve kentleşme ekseninde yeni bir bilinçlenme düzeyi ile karşılaşması bakımından önemlidir. Tarihsel süreçte modernleşmenin açığa çıkardığı ve kimliğin artık gelenekteki gibi verili ve hazır değil; kaygan bir zeminde etkileşimsel bir inşaya dayandığı bu yeni toplumsal gerçeklik bir "kitleleşme" ilişkisi olarak ifade edilebilir.

Hepsi 2000 yılından önce yapılmış olmak üzere köyde 7 cami ve 1 Kur'an kursu vardır. Yuva üzerine 2001 yılında yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre¹⁷ köy halkı dinin inanç prensiplerini genel olarak paylaşmış, ibadetlere büyük bir ilgi göstermiştir. Öte taraftan din öteki sosyal kurumlar üzerindeki baskın denetim işlevini sürdürmeye devam etmiştir. Bununla birlikte toplumsallaşma sürecinde kendisini gösteren yeni referans çevrelerinin etkisiyle ailenin bir değişimle karşı karşıya olduğu da belirtilmiştir.

İdari olarak köyden kasabaya ve ardından kent/büyükşehir uydusu bir mahalleye dönüşürken Yuva yerleşim rejimi, evlerin dış ve iç özellikleri bakımından fiziksel bir değişime ve aynı zamanda gelenek, modernite ve kitle kültürü bağlamında yaşanan bu tarihsel kırılmaların taşıdığı anlam paketleri etrafında yeni ilişkilere ve zihinsel dönüşümlere uğramıştır. Bu çerçevede yukarıda sözü edilen "teknolojileşme" ve "ziraileşme" çok genel bir yaklaşımla biri seküler/toplumsal diğeri dinî olmak üzere bazen de iç içe görüntüleri arasında iki durum ortaya çıkarmıştır. İlkinde üyeler geçmişte olduğundan daha fazla tabiatı kontrol etme olanağına ulaşırken tarım ve hayvancılık bağlamında bankalar ve öteki tarımsal birlikler kanalıyla ulusal, yerine göre küresel bir dünya ile iktisadi entegrasyon ve dayanışmaya gitmişlerdir. Bu arada ekonomik faaliyetler için teknik bilginin öne çıkmaya başlaması, beden gücünün gittikçe bilgiye bağımlı hale gelişi ve ekonomik faaliyetlerin bilgiyi uygulama kapasitesine göre fırsatlar sunması ve yeni ihtiyaçlar Yuva'da köylülerin toprakla, kendileriyle ve toplumla ilişkilerini dönüştürmüş, daha önce hiç görülmediği şekilde onları risk ve çatışmalarla karşı karşıya bırakmıştır. Dinî olana gelince onlar bir taraftan bilgi ve teknolojinin yarattığı risk ve paradoksları yeni anlam dünyası içinde çözmeye giderken diğer taraftan da değerler

---

¹⁶ <https://www.nufusu.com> erişim tarihi: 05.03.2022.

¹⁷ Şaban Erdiç, *Sosyokültürel Değişme ve Din İlişkileri* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Matbaası, 2012), 248-249.

etrafında yaşanan gerilim ve aşınmaları 2000'lerin ilk yıllarına kadar artan bir dinselikle¹⁸ dengelemeye çalışmışlardır. Bu yıllarda artık Yuva'da daha farklı bir zihniyetle kendisini gösteren "iktisadileşme" topluluk üyelerini, ürettikleri mallarla daha geniş bir pazarın, kentin ve turizmin parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla okullaşma, kentleşme, iktisadileşme ve kitle kültürü bağlamında kendisini daha fazla keşfeden birey yeni kimlik stratejileri ve anlam şemaları içinde "köy" ile farklı bir etkileşime geçmiştir. Doğal olarak bu da Yuva'da yeni bir toplum, akrabalık ilişkileri, aile ve din anlamına gelmiştir.

2. Tüklenen Köy Tüketilen Din: Yuva Köyünde Evlilik Değerleri Din ve Değişim

Yukarıda Yuva'da dinin tarihi, coğrafi ve demografik şartları yanı sıra sosyoekonomik ve kültürel bagajına genel hatları içinde temas edilmiş; bazı kavramsallaştırmalar üzerinden onun gelenek, modernite ve kitlesellikle ilişkilendirilebilecek tarihsel ve epistemolojik değişim çizgileri açığa çıkarılmaya çalışılmıştı. 1970'lere kadar gelen ve topluluk ilişkilerinin mutlak egemenliğinde geniş bir gelenekleşme; rasyonalite, akıl, bilgi gibi yeni mottolar eşliğinde modernitenin farklı paketlerle toplulukta yeni bir bilinçlenmeyi uyardığı modernleşme ve nihayetinde son 10'lu yıllardaki iktisadi gelişmelere ek olarak eğitim, kentleşme ve kitle kültürü ile açığa çıkan kitleselleşme Yuva'da bütün bu tarihsel kırılmalara koşut farklı etkileşim ağları ve zihniyetler yaratmıştır. Bugün için hikâye, üyelerin bir düzen arayışı içinde "bizim" olan "ora"dan "benim" olan küresel köye taşınma maceralarıyla devam etmektedir.

Doğal olarak bu tarihsel dönüşümlere göre Yuva köyünde aile de gerek mekân ve hane üyelerinin kimlikleri gerekse davranış örüntüleri, üyeler arası ilişkiler ve denetim gücü bakımından önemli değişimler yaşamıştır. "Ziraileşme" ve "teknolojileşme"nin kendisini göstermeye başladığı 1970 öncesi döneme tanıklık eden kaynak kişilerin aktardığına göre (KK1, KK3) aile elbette özerk bir ünite olmakla birlikte değerlere mutlak bir bağlılıkla öne çıkan; "birinin hepsi, hepsinin biri için" olduğu anlamlı bir birlikteliğin varoluşsal birimi olarak anlam kazanmıştır. Bu bağlamda köyde üyeler topluluğun ortak değer ve çıkarlarına mutlak katılım yanı sıra toprağın işlenmesi, hasat düzeni, bir kurula göre yıllık otlakların belirlenmesi, sürülerle yaylalara çıkış, güzün bağlara dönüş, düğün ve cenazeler gibi gündelik hayatın bütün alanlarında ortaklaşa inşa ettikleri bilinçle kendilerini geniş bir ailenin ortak düzenine bağlı görmüşlerdir. Gündelik dilde kültürel belleğin bir dışa vurumu olarak 50 yaş üzeri kişilerin bugün de zamanın bütün ağırlıklarına rağmen kullanmayı sürdürdüğü "köylülük", söz konusu ortak bilincin inşa ettiği geniş aile kimliğini anlatmak için dönemin toplumsallığına vurgu yapan bir ifadedir. Bu tarihsel süreçte çoğunlukla örf, gelenek ve âdetler olarak kendisini gösteren din; öteki sosyal kurumları da kuşatan bütün bu geniş aile kimliğinin oluşumuna enerji sağlayan, ortaya çıkması muhtemel bir yabancılaşmayı denetim altında tutan ve böylece ailenin varoluşsal gerçekliğini anlamlı kılan bir rol üstlenmiştir.

¹⁸ Erdiç, *Sosyokültürel Değişme ve Din İlişkileri*, 137-141.

Tersi de geçerli olmak üzere aile dinlerin dünyaya yaklaşımı ve toplumsal hayata bakışından etkilenmiştir.¹⁹ Nitekim Yuva'da "gelenekleşme" sürecinde, Allah'ın emri peygamberin sünneti olarak görülen evliliğin ilk kurulma aşamasından düğüne kadar geçen zamanda ortaya çıkan uygulamalar hep dinsel bir motivasyonla iç içe olmuştur. Gelin adayı büyük oranda erkeğin annesi, akraba ve dost kadınlar tarafından saygılılık, ediplilik, itaatkarlık, usluluk gibi din ile iç içe geçmiş topluluk değerleri ölçü alınarak yapılan istişarelerle tespit edilmiş ve ardından baba ve diğer erkek aile üyeleri ile akraba ve dostların onayına sunulmuştur. Bu sosyolojik ve kültürel bağlam içinde köyde evlilik müstakbel çiftlerin çok ötesinde aile, akraba ve dost çevrelerinin bir ilişkisi olarak anlam kazanmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak köyde evliliğin ilk adımı evlenecek çiftlerin tercihi olması dışında erkek tarafının münasip görmesi ve kız tarafının onayı ile atılmıştır. "Kız isteme", "hayırlı bir iş" olarak genellikle kadın aracılıkla kız tarafına talebi iletmeleri ile başlatılmıştır. Bu aşamada kız tarafının ikna edilmesinde yaşanabilen kimi sorunların aşılmasında yerine göre dini simaların statülerinden yararlanılmıştır. Kız tarafının bazen aylar süren istişare ve bekleme sürecinin ardından davetin gelmesiyle gerçek anlamda kız isteme, "dernek akşamı" olarak isimlendirilen ve ölen aile büyüklerinin ruhlarına buhur yakılıp Fatıha gönderilerek diğer günlerden farklı dinsel bir statü yüklenmiş perşembe ve pazar akşamları ve büyük oranda köyün dinî önderlerinin refakatinde gerçekleştirilmiştir. "Kız isteme" töreni kız evinin sözlü olarak da bu evliliği onaylaması ardından Kur'an okuma ve dua ile tamamlanır. Ancak "kız verme" Yuva'da görücülüğü takip eden en kısa zamandaki yine bir perşembe ve pazar akşamı, aynı dini törenlerle ve daha geniş bir aile çevresinin katılımıyla yapılan "söz kesimi" görüşmesi ile kesinleşmiş olur. Bu görüşmede kız tarafının, kızları için talep ettikleri mihrin erkek tarafınca kabul edilmesi aileler arasında dünürlük ilişkilerinin de başlaması anlamına gelmektedir. Gelenekleşme sürecinde Yuva'da nişan töreni -her zaman yapılmamakla birlikte yapıldığı zaman- kıza ailenin kadın büyüklerinden biri, erkeğe hoca tarafından ayrı odalarda yüzüklerinin takılması, dua ve ikramlarla tamamlanan sade bir merasim olmuştur. Düğün yapılarına kadar bütün bu aşamalarda erkek tarafı kız tarafına dini bayramlar başta olmak üzere kandil günlerinde, içinde tespih ve seccadelerin de olduğu bohçalar göndermiştir (KK2, KK3, KK4).

Gelenekleşme sürecinde Yuva köyünde hazırlıkları ile yaklaşık 1 hafta süren düğünler Türk evlenme ve düğün gelenekleri yanında²⁰ mahalli ve kültürel unsurları da öne çıkarmıştır. Düğün haftasının başında ekmek ve yemeklerin pişirilmesi için köylülerin ortak katılımıyla dağdan merkeplerle odun getirilmiştir. "İmece" olarak adlandırılan bu dayanışma törensel ve eğlenceli bir havada gerçekleştirilmiştir. İmece köye yaklaştığında bir dönüş işareti olarak silah atılması; köy sınırlarında belirlenmiş bir yere imece ekibinden gelen ilk kişiye "çevre" verilmesi; davul, zurna eşliğinde bayraklarla imeceye katılanların karşılanması başlangıçta düğünü topluluğun ortak bir olayına dönüştürmüştür. Düğünlerde erkekler geniş katılımlı güreş ve kros müsabakaları, at yarışları,

---

¹⁹ Gustav Mensching, *Dinî Sosyoloji*, çev. Mehmet Aydın (Konya: Tekin Kitabevi, 1994), 92-97.

²⁰ Mahmut Tezcan, *Türk Aile Antropolojisi* (Ankara, 2000), 35-47.

davul ve zurna ile kadınlar ise erkeklerden ayrı olarak “küçük kına”, “büyük kına”, “çeyizaltı” törenlerinde delbek ile eğlenmişlerdir (KK1, KK3, KK4).

Damat bütün bu süreçlerde gelin alma töreni dâhil, kız evine gitmemiştir. Gelin düğün günü damat evine erkek tarafından oluşan düğün alayı ile getirilmiştir. Bolluk ve bereketi simgeleyen saçılar, şükürün nişanesi olarak kesilen kurbanlar ve gelinin itaatli olmasını sağlamaya dönük ritüellerle tamamlanan gelin alma töreninin ardından düğün, komşular ve akrabaların katılımıyla yenen akşam yemeğinin ardından kıyılan dinî nikâhla tamamlanmıştır (KK1, KK2, KK3, KK4). Yuva’da bu süreçte din bir taraftan topluluğun gündelik ilişkilerinin temel referans çevresini belirlerken diğer taraftan muhafazakâr karakteri ile de erkil kültürün dayandığı bilişsel konforu haklılaştıran bir rol oynamıştır. Nitekim bu şekilde Yuva’da evlilikle ilgili değerler dinsel arka planda varoluşsal bir değere yükseltirirken öte yandan bunlar kültürün geleneksel kontrol işlevini test ettiği araçlara da dönüşebilmiştir.

Yuva köyü yarı göçebe bir ekonomiden sonra 1970’lerde girdiği kasabalaşma süreci ile yeni anlam repertuvarları inşa etmeye başlamıştır. Gerçi yeni yüzyılın ilk yıllarına kadar din/gelenek, aile değerlerinin danışma çevresi içinde başat bir rol oynamaya devam etmişse de modernizm günün sonunda din ile söz konusu gelenek arasında bir tahribat yaratarak belli ölçüde aileyi dini toplumsallaşmanın mutlak alanı olmaktan çıkarmıştır. Dolayısıyla genel olarak bir kollektivizm üzerine kurulmuş geleneksel ailevi birliğin gittikçe bireyin kendisini keşfetmesine koşut bir aşınmaya maruz kalması durumu²¹ Yuva’da da aile ilişkileri ve dolayısıyla evlilikle ilgili normlar üzerinde kendisini göstermiştir.

Bu süreçte çekirdek ailenin gittikçe gelişmesi aile üyelerinin rollerinde birtakım değişimler ortaya çıkarmıştır. Büyük oranda bekârlar evlenecek oldukları kişiyi kendilerinin seçmesi eğiliminde olmuşlardır. Aynı şekilde eğitim düzeyi ile ilişkili olarak evlenilecek kimsede aranan özellikler bağlamında din; dindar ve ahlaklı olma kriteri ile %62’lik bir oranla evlilik değerleri için güçlü bir epistemolojik arka plan oluşturmaya devam ederken aynı konuda asalet ve soyluluk (%27) ölçütüyle atfedilmiş topluluk değerlerinin belli ölçüde varlığını sürdürdüğü görülmüş ve bu arada beceriklilik ve tahsil (%8), güzellik ve yakışıklılık (%3) gibi daha seküler inşaların da açığa çıkmaya başladığı anlaşılmıştır. Gelenekleşme sürecinde sözlü kız ve erkeğin hiçbir şekilde bir arada bulunmaları hoş görülmez ve sıkı bir dini-toplumsal denetim altında tutulurken modernleşmenin etkilerinin daha görünür olduğu bu dönemde yaş kategorisiyle ilintili olarak %61’lik dinî ve geleneksel tutuma karşı Yuva’da halkın yaklaşık % 30’u bu görüşmeleri “normal” karşılamıştır. Nitekim 1990’lar boyunca kitle iletişimi bu konuda yeni bir bilinç inşa etmiştir. Geleneksel dinî-toplumsal tutum -en azından- damadın dini bayramlarda kız evine gitmesi, gelin alma töreninde gelini evinden alması, yakınlar

---

²¹ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, 2/106.

refakatinde gelini stüdyoya götürmesi, nişan ve resmi nikâh sırasında gelinle aynı mekânı paylaşması durumlarında olduğu gibi bir değer genişlemesi yaratmıştır.²²

Modernleşme/kasabalaşma sürecinde Yuva'da nişan törenleri, gelenekteki silik görüntüsünden farklı olarak önceki kız isteme ve söz kesiminde görülen dini pratikler eşliğinde kız evinde ve yine büyük oranda dinsel bir simanın yüzükleri takmasıyla daha görkemli bir törene dönüşmüştür. Düğünlerde ise yeni toplumsallaşma ağları bağlamında imece ve güreş etkinlikleri tamamen ortadan kalkmıştır (KK1). Davul, zurna ve delbeğin yerini bağlama almış olup düğün salonunun yapılmasıyla kadınlar eğlencelerini avlulardan buraya taşırken erkekler geleneğin aşınmasına ve yaşanan kimlik krizine bir tepki olarak tevhit ve mevlit organizasyonları yanı sıra gelin alma töreninde kasetlerden okutulan ilahilerle giderek düğüne daha fazla dinsel motifler sokmuşlardır. Bu tarihsel süreçte hem enstrümanlı hem mevlitli ve bunun yanında sadece enstrümanla yapılan düğünler de olmuştur. Ancak 2000'li yıllara girildiğinde Yuva'da aile, toplumsallaşma alanını belli ölçüde seküler kurumlarla paylaşmıştır. Damat ve düğün sahiplerinin daha genç erkeklerinin kadınlar arasında düğün salonuna girip oyunlara katılması onların daha yaşlı büyükleri arasında bir hoşnutsuzluğa sebep olmuşsa da (KK5) bu yeni değerler gündelik hayatta yeni bir bilinç düzeyinin gelişmekte olduğuna işaret etmiştir. Dolayısıyla köydeki daha yaşlı bireylerin daha fazla dinsellikle bu kriz ve yabancılaşma ortamını aşma yönündeki taleplerine daha genç üyeler tarafından verilen bireyci ve özgürlükçü tepkiler topluluğun - muhtemelen ilk kez bu denli- epistemolojik bir kopma ve çatışma ortamına girmesini tetiklemiştir.

Gelinen son düzlemde son 10'lu yıllarda geniş bir üretim ve pazarlama ağı yanında okullaşmanın eşlik ettiği "iktisadileşme", "kentleşme" ve "kitleleşme" Yuva'da bireylerde yeni bir etkileşim çevresi ve yeni gerçeklikler inşa etmiştir. Jan Assmann'ın vurguladığı gibi²³ bireyler belli sosyal koşullardaki günlük deneyimleri içinde; yani önceki gruplardan farklı bir şekilde geçmişle ilişki kurarken aynı zamanda şimdi ve geleceğin deneyimlerini de organize ederler. Artık doğal sınırların aşıldığı ya da önemini yitirdiği, zamanın dönüştüğü, mekânın dijital platformlara taşındığı, grup kimliğinin oldukça akışkan ve renkli kimlik pazarlarında belirsizleştiği bir bilinçlenme ortamında²⁴ Yuva köyü bugün gerek aile değerleri gerekse bunların din ile ilişkileri bağlamında tarihin yeniden kurulmasına dönük yeni bilişsel mesafeler almıştır.

Yeni ekonomik faydalar, eğitimde kat edilen mesafeler, teknolojik ve iletişimsel üstünlüklerle yeni rol içeriklerine ve statülere sahip genç üyeler ile kasabalaşma sürecinde "bireyselleşme" ekseninde grup/topluluk kimliğini tartışmaya açan onların daha büyük kardeş ve ebeveynleri bugünkü değişimin esas aktörleridir. Şu farkla ki kasabalaşma sürecindeki zihniyet değişimine daha fazla dinsellikle karşılık vermeye çalışan orta ve yukarı yaş gruplarının tutumu aksine bugünküler, yeni tüketim toplumunun yaydığı değerlerin etkisinde genç kuşakla "kitleleşme" odağında bir anlayış

---

²² Erdiç, *Sosyokültürel Değişme ve Din İlişkileri*, 191-196.

²³ Jan Assmann, *Kültürel Bellek*, çev. Ayşe Tekin (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 46-50.

²⁴ Kellner Douglas, "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası", çev. Gülcan Seçkin, *Doğu Batı* 15 (2001), 190.

geliştirmiş gözükmetedirler. Yaşlı kuşak ise yeni değerleri bir taraftan “zaman” vurgusuyla kendi dışında tutmaya çalışırken bir taraftan da normların baskılayıcı etkisiyle bunlara karşı kuşku ve kaygı içeren “mesafeli içselleşme” tutumu ortaya koymuşlardır. Sonuçta gelenekleşme sürecinde değerlerin bizatihi öznesi olan din Yuva’da kasabalaşma sürecinde bürokratikleşme ve bireyselleşmenin etkisinde bazen nesneleştirilirken çoğunlukla da değişime tepkinin aracı haline getirilmiştir. Evlilikle ilgili folklor bağlamında yeni dönemde ise o; akışkan kimlikler, gösteri, haz ve eğlencenin yarattığı yoğun bir sekülerlik içinde tüketim kültürünün metalaştırdığı farklı bir anlamsal bagaja yerleştirilmiştir.

Bugün köyde eş seçimi seküler içeriklerle neredeyse tamamen gençlerin tercihiyle şekillenmektedir. Öncesinde grup içi evlilikler bir değere bağlanmışken okullaşma, kentleşme, küreselleşme gibi bileşenlerle uluslararası evliliklerin de içinde olduğu grup dışı evlilikler ağırlık kazanmıştır. Kız isteme ve -yapılırsa- söz kesimi sembolik bir merasime dönüşürken nişan, evden salona taşınarak davetlilerin katılımıyla görkemli ve eğlenceli bir düğüne evrilmiştir. Herhangi bir evlilik aşamasına bağımlı olmaksızın genellikle kız ve erkeğin birlikte yemeğe çıkmaları, seyahat etmeleri, davetlere katılmaları, özel günlerde bir araya gelmeleri ve balayı evlilikle ilgili toplumsallaşma çevresinin köydeki yeni değerleridir. Çiftler bu arada her fırsatta birlikteliklerini sanal bir mekâna taşıyarak görünürlük de sağlamışlardır (KK5, KK6, KK7, KK8, KK9).

Yeni dönemde Yuva’da evlilik değerleri-din ilişkisi etrafında biri dinin nesneleştirilmesi diğeri metalaştırılması şeklinde iki form kendisini göstermektedir. Kız isteme gelenektekenden farklı olarak büyük oranda siyaset, eğitim ve ekonomi yoluyla statü elde etmiş seküler sınıfların refakatinde yapılmakta ve oradaki dinî eylem ve ritüeller seküler alana eklenmektedir. Aynı durum nişan ve nikâh törenlerinde de geçerli olup işaret edilen kişilerin yüzükleri takması veya nikâh şahitlikleri ardından -şayet programda yer verilmişse- din görevlisi de Kur’an okuyup dua etmektedir. Bu çok daha yaygın birinci form, üyelerin köyde dine yeni etkileşim ağları bağlamında öteki örgütlü alanlar karşısında yeni bir statü verdiklerini göstermiştir. Ailenin ve çiftlerin özelliklerine göre yeni dönemde köyde örneğin zaman zaman dini sohbet, semah gösterisi, ilahi ve mevlit gibi dinsel içeriklerle düğünler yapılmaktadır. Ancak oldukça sınırlı bu düğünler de gerek gelenekte camide ve sadece erkeklere özgü yapılan dini programın, kadınların da içinde olduğu pahalı ve görkemli salonlara taşınması gerekse dini program sonrası kadınlar ve yakın erkek akrabaların bir arada eğlenmesi; yani sekülerliğin dine eklenmesi bakımından bir değişim göstermiştir (KK5, KK7). Yine birincisi gibi kentleşme ve küreselleşmenin etkisinde şekillenen bu ikinci form böylece Yuva’da seküler yeni değerlerin İslamlaştırılması bağlamında dinin tüketilmesi ve metalaştırılması ile ilgili farklı bir görüntü sunmuştur.

Yuva’da evlilik folkloru bağlamında geleneğin yurdundan olması ardından yerine inşa edilen değerlerin her hâlükârda din ve gelenek arasında paradoksal ilişkiler ve duygusal soğukluklar yarattığı açıktır. Görüldüğü gibi genel olarak orada din bireysel kimlikler nezdinde mevzi kaybetmiş (KK5, KK6), kimi egemenlik alanlarından seküler alan lehine çekilmiş ve kimi formlarını sivil alanla

paylaşmak zorunda kalmıştır. Köyde gençler arasında dinin reddedilmesi anlamında kayıtsızlık örneklerinin görüldüğü ifade edilmekle birlikte (KK8) en azından kültürel belleğin zaman ve mekân bağlamında hatırlatıcı karakteriyle²⁵ neticede din tabii dinî grup olarak ailenin kuruluşunda bir temsile sahiptir. Kız isteme, söz kesimi ve nişanlarda dinî uygulamalar çok büyük oranda düşmüşse de gelin alma töreninde dua, gelenekteki ilgisini sürdürmektedir. Dinî nikâh çoğunlukla resmi nikâha eklenerek bazen de ayrı olarak grup içinde ilgisini devam ettirmektedir. Yine grup kimliğinin etkisiyle yeni dönemde de -kandillerdeki uygulama silikleşmekle birlikte- dinî bayramlarda, içinde seccade gibi dinsel simgelerin bulunduğu bohça gönderme eylemi devam etmektedir (KK6). Ancak bu hediye zaman zaman miladi yılbaşlarında da verilmesi (KK7) yeni dönemde dinin yeniden içeriklendirilmesi ve ambalajlanması gibi bir durum da yaratmıştır.

Kaynak kişilerden biri, ailelerin çocukları için tek hedefinin standart bir gelir olduğuna işaret etmiştir (KK5). Diğer birisi gençlerin gelecek kaygısı içinde dine zaman ayırmadığını, neye inandıklarını bilmediğini ve bu arada küreselleşmenin etkisiyle pek çok inanç ve değerle karşılaştıklarını belirtmiş (KK9), bir diğeri ise gençlere dinin ağır geldiğini söylemiştir (KK6). Yine kaynak kişilerin ortak vurgusuna göre okullaşma, kentleşme ve kitle iletişimi köyde sosyoekonomik ve kültürel farklılaşmalardan bağımsız olarak evlilikle ilgili değerlerin inşasında çarpıcı bir dönüşüm yaratmıştır. Esasen bütün bunlar geleneğin bıraktığı anlam boşlukları üzerinde yükselen modern bir krize işaret etmektedir. Bu anlam arayışı içinde bireyler yeni evlilik değerleri üzerinden topluluk ilişkilerindeki dinin geleneksel statüsünü bulanıklaştırmış, bozmuş ve aynı zamanda modern dönemdeki evlilik değerleri kapsamında kutsalın sınırlarını yeniden belirlemiştir. Neticede modern bileşenlerin etkisiyle köyde yerelden küresele tarihsel bir süreklilik içinde taşınan, sadece evlilik folkloru bağlamındaki değerler olmamış; fakat bununla birlikte orada din de yeni ilişkiler geliştirerek bu folklorla eklenirken aynı zamanda yarattığı pazar ile tüketim endüstrisinin bir parçası olmuştur.

Sonuç

Yakın dönemlere kadar salt kır ve kent morfolojileri içinde din bilimi toplumla ilgili çok daha kendisinden emin çözümler yaparken modernleşmenin köy-altı yerleşimlere kadar etkilerini genişletmesi ve böylece coğrafi sınırların iyice geçişkenleşmesi sebebiyle bugün aynı metodolojik ve kuramsal kabuller üzerinden din ve toplum ilişkilerinin anlaşılması ve açıklanması oldukça zorlaşmıştır. Gözlemlenebildiği kadarıyla kırsal alanlar coğrafi sınırlarına ilaveten sadece okul ve kitle iletişiminin yaydığı değerlerle değil; aynı zamanda ekonomi, sağlık, hukuk, siyaset ve boş zaman kurumları ile çok daha geniş bir evrenin parçası haline gelmiştir. Nitekim bu uygulamalı araştırma da modernleşme, kentleşme ve küreselleşmenin daha uzak alanlara kadar sokulduğunu ve bunların yeni davranış örüntüleri, roller ve diğer kurumsal içeriklerle oralardaki gündelik hayatı hızlı bir şekilde dönüştürerek yeni dayanışma ve çatışma alanları yarattığını göstermiştir. Elbette bu hızla bir değişim,

---

²⁵ Assmann, *Kültürel Bellek*, 46.

birliğin bozulması, dinin referans gücünün dönüşümü, belirginleşen çatışma alanları Türk Köyü açısından oldukça yeni gelişmelerdir.

Yuva örneğinde din geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren çok önemli değişimler yaşamıştır. Ziraileşme, teknolojileşme ve bürokratikleşme başta olmak üzere iktisadileşme ve okullaşma stratejileri içinde yarı-göçebe hayat tarzından yerleşik hayata geçmiş Yuva köyünde din bahse konu bileşenler etrafında topluluğun farklı tarihsel dönemlerinde dayanışmadan karşıtlığa, düzen arayışından gerilim ve hoşnutsuzluğa farklı görüntüler vermiştir.

Yuva'da dinin bugün de üst yaş kategorilerinde geleneksel kurucu formlarını görmek olanaklıdır. Fakat bu dinsel bugün gündelik hayatın yeni algılama biçimleri etrafında silikleşmiştir. Hatta moderleşmenin etkileri ve ardından kitleleşme ile birlikte postmodern değerlerin her alandaki hâkimiyetine bağlı olarak dine karşı açık bir mesafe de göze çarpmıştır. Bugün daha baskın bir şekilde bireyler, kimlikleri açısından kullanışlı gördükleri ve merkezine bireysel haz ve çıkarları yerleştirdikleri bir düzen ve anlam arayışı içine girmişlerdir. Dolayısıyla bu algılama ve etkileşim içinde dinin topluluk içindeki referans sistemi yeni boyutlar kazanmıştır. Sonuçta Yuva köyünde din 21. yüzyılın başlarına kadar gelenekleşme bağlamında taşıdığı toplulukçu rolünden çok daha farklı bir şekilde bugün edilgen, seküler alanla arasına mesafe konarak bazen nesneleştirilen bazen de tüketim toplumunun değer mekanizmalarına eklenerek metalaştırılan bir değişim profili göstermiştir.

Bu dinsel görünümün dinin köy içinde gündelik hayatı anlamlandırma konusundaki ontolojik ve epistemolojik vasfını yitireceği iması taşımamaktadır. Görüldüğü gibi üyeler modernleşme ve kitleleşme bağlamında yeni etkileşim sahaları ve buna bağlı olarak yeni danışma çevreleri inşa etmişlerdir. Din bu noktada en azından gündelik hayatta grup kimliğine konu olan alanlarda daha belirgin görüntüler verirken bireysel kimlikle ilişkili durumlarda -sivil anlam setleri içinde- kişiler açısından daha çekici yeni bir forma sokulabilmiştir. Bu durumun Türk köyünde evlilikle ilgili değerler bağlamında ortaya çıkardığı sonuç şudur: Modernizasyon köyde evlilik değerlerinin dine dayalı geleneksel anlam kalıplarını çok büyük ölçüde dönüştürmüştür. Yeni seküler danışma çevreleri orada bireysel kimlikleri etkilediği oranda din bir taraftan bu konuda daha eşitsiz bir rekabete sürüklenecekse de diğer taraftan en azından şimdilik onun bu törenlerde sembolik bütünleştirici vasfıyla yerini almaya devam edeceği görülmektedir.

Köyde dinsel değişimin tek bir çizgisi olmayıp bunun farklı kültürel ve evrensel değerlerle ilişkili kimlikler ve kategorilere göre biçimlenen formları vardır. Bugüne kadar coğrafyaya bağlı yapılan “köy” ve “din” tipolojileri kitleleşme ile anlamını yitirmektedir. Türk köyünde dinin değişim profilinin anlaşılması için bugün öncelikle coğrafi sınırların her bakımdan katılığını yitirip iyice sıvılaştığı ve bireyin toplumla daha güçlü bir rekabet ve çatışma ortamına girdiği bir bağlamda köye bu dönüşümlere paralel kuramsal perspektifler, hipotezler ve modellerle yaklaşma zorunluluğu vardır. Gelenekte “köylülük” değerleri üzerinden topluluk için danışma çevresi yaratan dinin yeni dönemde hangi tasarımlarla topluma eklenildiğini daha yakından görmek için köydeki kurumsal

ilişkilerine ayrı ayrı eğilmeye, küresel anlamda ise postmodern toplumun değerleriyle ilişkisini anlamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynak Kişiler

- KK.1: Salih Karaduman, 67, ilkokul, çiftçi, görüşme tarihi ve yeri: 26 Şubat 2022/Antalya.
KK.2: Salih Vural, 71, ilkokul, esnaf, görüşme tarihi ve yeri: 26 Şubat 2022/Antalya.
KK.3: Keziban Yamaç, 72, ilkokul, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 27 Şubat 2022/Antalya.
KK.4: Hacer Yamaç, 64, ilkokul, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 27 Şubat 2022/Antalya.
KK.5: Ali Yılmaz, 51, ön lisans, memur, görüşme tarihi ve yeri: 26 Şubat 2022/Antalya.
KK.6: Saliha Parin, 47, ilkokul, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 26 Şubat 2022/Antalya.
KK.7: Saadet Yamaç, İlkokul, 31, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 27 Şubat 2022/Antalya.
KK.8: Merve Yamaç, üniversite, 23, öğrenci, görüşme tarihi ve yeri: 27 Şubat 2022/Antalya.
KK.9: Şükrü Parin, üniversite, 23, çiftçi, görüşme tarihi ve yeri: 26 Şubat 2022/Antalya.

Kaynakça

- Adak, Nurşen. "Toplumun Temel Yapı Taşı Aile". *Kurumlara Sosyolojik Bakış*. ed. Sevinç Güçlü. 49-91. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2005.
- Aran, Sadri. *Evedik Köyü*. İstanbul: Sinan Basımevi, 1938.
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek*. çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Bauman, Zygmunt. *Küreselleşme*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 6. Basım, 2016.
- Berger, Peter L. *The Social Reality of Religion*. Middlesex: Penguin Books, 1973.
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan. *Köy Sosyolojisi*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969.
- Connerton, Paul. *Toplumlar Nasıl Anımsar?* çev. Alâeddin Şenel. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Douglas, Kellner. "Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası". çev. Gülcan Seçkin. *Doğu Batı* 15 (2001), 187-219.
- Erdiç, Şaban. *Sosyokültürel Değişme ve Din İlişkileri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Matbaası, 2012.
- Evliya Çelebi. *Seyahatname*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1985.
- Göktürk, Hilmi. *Anadolu'da Oğuz Boyları*. İstanbul: Türk Dünyası Yayınları, 1979.
- Günay, Ünver. *Erzurum Kenti ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999.
- Mensching, Gustav. *Dinî Sosyoloji*. çev. Mehmet Aydın. Konya: Tekin Kitabevi, 1994.
- Tekindağ, Şehabeddin. "Teke-eli ve Teke-Oğulları". *Tarih Enstitüsü Dergisi* sayı 7-8'den ayrı basım (1977).
- Tezcan, Mahmut. *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Feryal Matbaası, 1995.
- Tezcan, Mahmut. *Türk Aile Antropolojisi*. Ankara, 2000.
- Tuğaç, Ahmet vd. *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması Rapor-1*. Ankara: yy, 1970.
- Türkdoğan, Orhan. *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*. İstanbul: Dede Korkut Yayınları, 1977.
- Türkiye'de Meskun Yerler Klavuzu*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1947.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995.

Yasa, İbrahim. *Sindel Köyü'nün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1960.

Yasa, İbrahim. *Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.

<https://www.nufusu.com> erişim tarihi: 05.03.2022.